

DE RIDDERS UIT OOSTKERKE EN HUN GELIJKEN IN VLAANDEREN IN DE 12e EN DE 13e EEUW. DEEL II : 1130-1260¹.

W. von GROOTE (vertaling : L. VALCKE)

Kunnen de ridders uit Oostkerke na 1128 verder gevolgd worden? Latere gegevens kunnen wellicht nog meehelpen om de verhoudingen tussen de ridders, zoals ze vóór 1128 bestonden, duidelijk te maken.

Nu is er geen sprake meer van een groep anonieme ridders. De tijd dat de individuen naamloos opgingen in een groep is ook hier voorbij. Dat bewijzen de bronnen die, in de periode tussen 1120 en 1260, een 20-tal mannen en drie vrouwen vermelden die Oostkerke in hun naam voeren². Wanneer men rekening houdt

1. Zie deel I van deze verhandeling in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, CXVII, 1980, p. 57-75.

Ik herhaal mijn dank aan Dr. E. Warlop voor de belangrijke hulp die ik van hem mocht ontvangen. Ze maakte de publicatie van dit artikel mogelijk.

2. Vóór 1130 zijn het :

a) Dodinus (I) 1089 (F. VERCAUTEREN, *Actes des comtes de Flandre 1071-1128*, 1938, nr. 8).

b) Asricus, 1122 (F. VERCAUTEREN, *o.c.*, nr. 107).

Na 1130

c) Doninus (II), praecus of clericus 1133 (I. DE COUSSEMAKER, *Cart. de l'Abbaye de Bourbourg*, dl. I, 1882, nr. 41 en F. VAN DE PUTTE, *Chronicon monasterii Aldenburgensis majus*, 1843, nr. 8).

d) - e) Nikolaas (I) 1138, Ysaac 1169 (E. DE MARNEFEE, *Cartul. de l'Abbaye d'Afflighem*, dl. I, 1894, p. 91 en 199).

met de onvolledigheid van het bronnenmateriaal, dan hoort bij dit getal nog een vraagteken thuis. Het is evenmin altijd duidelijk

- f) Dodinus (III) junior, clericus 1149-66 (Parijs, Bibl. nation. 12895, fo. 70/71 : G., Dei Gratia Tornacensis episcopus, omnibus ad quos litterae istae pervenerint, salutem. Cum inter abbatem Sancti Quintini de Insula et Dodinum de Ostkerka controversia de personatu de Ostkerka et de appenditiis suis, quem ecclesia Sancti Quintini perpetuo tenendum salvo jure episcopali concessimus, ventilata ad Domini Philippi Flandriarum comitis pervenisset, Dodino praecepit ut quod juris sui erat ab abbate praefato requireret...»).
- g) - l) Rolinus, Bernardus, Donatus, Josephus (cfr. supra fo 72 : De debito ecclesiae Sancti Quintini de Insula apud Isendicam ab uno colligendo et apud Oskerke defrendo.
- Underschrift : sacerdotes, diacones, subdiacones, presbyteri, decani, notarii en Rolinus, Bernardus, Donatus, Josephus ; Symon, clericus de Oskerke. Ik acht het waarschijnlijk dat de vier voor Symon, clericus, genoemde personen, milites van Oostkerke zijn.
- m) Reinier 1190 - na 1210 (o.a. W. PREVENIER, *Oorkonden der graven van Vlaanderen 1191-1206*, dl. II, 1964, zie het register en F. VAN DE PUTTE, *Cronica et cartularium monasterii de Dunis*, 1864, p. 483, 489).
- n) en o) Willem (III), fs. Johannis, 1219 (Brugge, Groot Seminarie, Ter Duinen-Ter Doest archief, oorkonde nr. 552 : Oorkonde van de abt van Ter Doest over de afhandeling van een ruzie met «Willemus, filius Johannis de Ostkerka».
- p) Willem (II), fs. van Reinier, 1219-47, baljuw van Veurne (E. STRUBBE, *Egidius van Bredene*, 1942, p. 276, bijl. III, B 5, 278, 279, 202 ; L. VAN HOLLEBEKE, *L'Abbaye de Nonnenbossche*, 1865, p. 117 nr. 51 ; Rijksarchief Brugge, Aanwinsten, nr. 3468, f° 128, nr. 262).
- q) Jacob, zoon van Reinier. Hij noemt zich niet «van Oostkerke» : «Jacobus, frater domini Willelmi, militis de Oskerka (Paris, Bibl. nat. 12895 f° 72/73. 1224).
- r) Willem (I), fidelis van gravin Johanna, 1218/19 (CH. DUVIVIER, *La dime au moyen-âge* in : *Revue d'histoire et d'archéologie* II, 1860, p. 207 ev.) I.v.m. het onderscheid dat ik maak tussen Willem (I) en Willem (II) : cf. infra.
- s) Andreas (II) juvenis, 1224-51 (E. WARLOP, *De baljuws van Brugge tot 1300* in : *Album A. Schouteet*, 1973 p. 222-225).
- t) Andreas (I) 1115-1228 (E. WARLOP, o.c.). I.v.m. het onderscheid tussen Andreas (I) en (II), die ik voor vader en zoon houd : cf. infra.
- u) - v) Nicolaas, Willems zoon, baljuw van Aalst, 1259-78, vrijscapen, (Stadsarchief Brugge, oorkonde nr. 7 ; Arch. Dept. Nord, 28 H 81/1661 ; Jezüetenklooster Drogen, liber fundationum, stuk 31).
- w) Willem (IV), Willems zoon, vrijscapen 1263-86 (?), hij noemt zichzelf niet «van Oostkerke». (Arch. Dep. Nord., als boven ; Rijksarchief Brugge, oorkonden blauw nr. 4258 e.a.).
- x) Walter Grote, zoon van Hugo (E. WARLOP, cf. voetnoot 2, (s)).

of dezelfde naam ook altijd op dezelfde persoon slaat. De bijnaam «juvenis» van Andreas, ridder van Oostkerke (1229)³, wijst op een oudere Andreas, die zeker ook in Oostkerke te situeren is⁴. Die persoon kan slechts geïdentificeerd worden, ook al komt Oostkerke niet in zijn naam voor, als de man die gedurende lange tijd baljuw van Brugge, respectievelijk van Gent was en die tussen 1215 en 1228 oorkondt. Hij zal de vader geweest zijn van Andreas juvenis, die tussen 1235 en 1247 als «van Oostkerke» eveneens baljuw van Brugge is⁵.

De toenmalige Vlaamse modenaam Willem wordt, in het begin van de 13e eeuw, 3 maal met Oostkerke verbonden. Twee van deze personen, Willem (II), zoon van Reinier⁶ en Willem (III), zoon van Jan, tonen met de vermelding van de naam van hun vader aan dat zij zeker familie in de tweede graad kunnen zijn. De derde, Willem (I), gestorven na 1220, is de bestemming van een herhaalde oproep van gravin Johanna om een politie-actie uit te voeren tegen wanbetalers van tienden uit Vlissegem⁸. Hij is, zoals uit het bevel van de gravin af te leiden is, de aanvoerder van de Oostkerkse riddergroep en als dusdanig de opvolger van Reinier van Oostkerke, die in 1206 een gelijkkluidende opdracht kreeg⁹.

3. Andreas juvenis, miles de Oostkerca (Brugge, Groot Seminarie, archief van Sint-Donaas, juni 1229).

4. Andreas juvenis was vóór 1224 gehuwd met de dochter van Reinier van Oostkerke, Aleidis. (Paris, bibl. nat. lat. 12895 f° 73r : «Willelmus, dictus miles de Oskerka,... notum facio, quod, cum pater meus Reinerus de Oskerka laboraret in extremis, pro remedio animae suae in elemosinam contulit conventui ecclesiae Sancti Quintini de Insula duas marchas puri argenti ad faciendum anniversarium suum assignatas super totam decimam quam tenebat de ecclesia et quam nunc tenemus ego et Jacobus, frater meus, et Andreas, sororius meus ex parte sororis meae Aelis...»).

5. E. WARLOP, cf. voetnoot 2(s), p. 225 en Bisschoppelijk archief Brugge, archief Sint-Salvator, Grd. Cartul. f° 242 v.

6. Cf. voetnoot 4 : 1224.

7. Cf. voetnoot 2(n).

8. CH. DUVIVIER, cf. voetnoot 2(3).

9. 1204/06 (W. PREVENIER, cf. voetnoot 2(m) nr. 298).

In 1218 wordt deze Willem (I), een keer voorgaand op een zekere Willem van Staden, een andere keer op de baljuw van Brugge, als eerste vermeld en aangeduid als «*fidelis noster*». Bij de derde oproep, waaruit duidelijk grafelijke wrevel spreekt, wordt Willem (I) onmiddellijk na de protonotarius Walter van Kortrijk¹⁰ vernoemd. Deze gegevens en de erg verantwoordelijke functie als aanvoerder van de Oostkerkenaars maken het onmogelijk Willem (I) te identificeren met Willem (III) de overvaller van Monnikenrede¹¹ of met Willem (II), de erg met schulden belaste zoon van Reinier¹².

Het is onmogelijk alle personen die zich «*van Oostkerke*» noemen, in één familie onder te brengen. Dit kan slechts vanaf 1250 wanneer een stamboom van twee generaties beschikbaar is¹³. Dan ook eerst verschijnt het erfelijk geworden wapen van Oostkerke met de drie wassenaars¹⁴. Een drager van dit wapen wordt in de 13e eeuw «*dominus*» genoemd maar niet «*dominus van Oostkerke*»¹⁵. Grondheren waren er daar niet. Toch kan niet geloofwaardig worden dat Reinier van Oostkerke, gestorven na 1210¹⁶, reeds een omvangrijk grondbezit had rond Oostkerke, waarvan zijn zoon, Willem (II), gedwongen was een groot deel te verkopen¹⁷. Hij bekent dan dat hij zich in een zeer hachelijke toestand bevindt. Dit landbezit is zonder twijfel de basis voor een familienaam i.v.m. Oostkerke. Die naam was dan in het 1e derde van de 13e eeuw reeds zo ingeburgerd dat hij, ook na de omvangrijke landverkoop, bestaan bleef. Zo is Reinier wellicht reeds de stamvader van een familie «*van Oostkerke*», ook al kunnen wij slechts de 1e generatie van zijn nakomelingen feitelijk

10. E. STRUBBE, cf. voetnoot 2(p), register.

11. Zie voetnoot 7.

12. E. STRUBBE, cf. voetnoot 2(p), p. 283.

13. Willem/Willeman (?) - Nikolaas - Willeman (zie voetnoot 2(w), (v) en Rijksarchief Brugge, oorkonden blauw nr. 9779).

14. Stadsarchief Brugge, oorkonde nr. 7.

15. Nikolaas (II) fs. domini Willemani 1274 (Arch. Dept. Nord, Lille, B. 1561 f° 36).

16. Zie voetnoot 2(m).

17. E. STRUBBE, zie voetnoot 12.

situieren. Verschillende personen bewijzen door hun wapen dat zij niet tot de familie «van Oostkerke» behoren. Andreas van Oostkerke zegelt vanaf 1247 akten. Op zijn wapenschild staan drie ketels afgebeeld¹⁸ en op het zegel van Walter, genaamd de Grote van Oostkerke staat in 1260 een schild, gevierendeeld, waarin 12 mereltjes symmetrisch geplaatst zijn.

Het kwam natuurlijk voor dat leden van verschillende families dezelfde plaatsnaam gebruikten. Die naam wijst er dan alleen op dat in veel gevallen meer riddersgeslachten uit dezelfde plaats stamden of er op één of andere wijze mee verbonden waren²⁰.

Maar naast het feit van de verschillende wapens maakt het ongewoon groot aantal dragers van de naam «van Oostkerke» het onwaarschijnlijk dat die allemaal tot één familie zouden behoren. Hier moeten andere betrekkingen met Oostkerke bestaan hebben.

Het valt inderdaad op, wanneer men de Oostkerkse naamdragers met elkaar vergelijkt dat niet alle personen — of ze nu tot de familie «van Oostkerke» horen of niet — eenvoudig «van Oostkerke» heten. Het gaat tussen 1130 en 1260 om een tiental personen²¹. Van enkelen werd de naam gevolgd door de titel «miles»²². Miles is dan reeds ondubbelzinnig een standsaanduiding, die een maatschappelijke superioriteit moet uitdrukken. Maar anderen verschijnen minstens voor enige tijd in de oorkonden met de aanduiding «miles» of ook «dictus miles» vóór de plaatsnaam²³. Die manier van naamgeving — voornaam, miles,

18. E. WARLOP, zie voetnoot 2(s) p. 225. In de laatste tijd is de betekenis omstrede. Het kunnen ook wassenaars zijn. De overname van het wapen van de familie van de vrouw is niet ongewoon.

19. Zie voetnoot 14. Het is mij tot nu niet gelukt het wapen te plaatsen.

20. Zie deel I van dit artikel.

21. Reinier ; Willem (I) ; Willem (II) ; Nikolaas (I) ; Isaac ; Willem (III) ; Andreas (II) ; Walter Grote ; Nikolaas (II). Zie voetnoot 2 en bijvoegsel 1.

22. Willem (I), 1219 (TH. DE LIMBURG-STIRUM, *Le chambellan de Flandre*, pièces justificatives, nr. 17, p. 20) ; Willem (II), zoon van Reinier 1247 (A. WARNKOENIG, *Flandrische Staats- und Rechtsgeschiede*, Bd. II, 2 ; oorkonden nr. 114, p. 12). Andreas (II) 1274, 50, 51 (E. WARLOP, zie voetnoot 2(s) p. 225).

23. «miles de O» : Willem (II) 1219-29 (o.a. E. STRUBBE, zie voetnoot 2(p) p. 276) ; Andreas iuv. 1229-35 (o.a. Groot Seminarie Brugge, archief van Sint-Donaas, Grd. Cartul. 1229). «dictus miles de O» : Willem (II) 1224 (Paris, Bibl. nat. lat. 12895 f° 73).

plaatsnaam — plaatst de dragers ervan onmiskenbaar op één rij met hen die, in plaats van met miles met praeco of clericus vóór de plaatsnaam Oostkerke aangeduid werden.

Die manier van naamgeving kan niet anders geïnterpreteerd worden dan dat «miles» in deze gevallen geen standsaanduiding maar een beroepsaanduiding is, zoals oorspronkelijk met dit woord het geval was. Of een dergelijke naamdrager bovendien tot de familie «van Oostkerke» behoorde, zal bij elk geval afzonderlijk moeten bekeken worden.

Bij nader inzien blijkt dat de oudere naamdragers geregeld — zonder tot de familie «van Oostkerke» gerekend te mogen worden — «van Oostkerke» genoemd worden²⁴. Hetzelfde geldt ook voor enkele representatieve jongere vertegenwoordigers uit de 13e eeuw wanneer ze baljuw zijn of waren²⁵. In de jaren ervoor echter werden zij als «miles de Oostkerke» aangeduid²⁶. De verklaring hiervoor zou de volgende kunnen zijn: vóór het ontstaan van de familie «van Oostkerke» (vanaf Reinier) was het niet nodig het miles-karakter te benadrukken om het onderscheid met de familie te maken. Alle «van Oostkerkes» die vóór Reinier optreden, zijn «milites» van de Oostkerkse riddergroep. Na het ontstaan van de familie was het onderscheid belangrijker, alhoewel het niet telkenmale gebeurde.

In de periode dat de Oostkerkse ridders baljuw waren, rustte vanzelfsprekend de «miles-eigenschap». De ridder heette nu alleen nog «van Oostkerke». De bevelhebbers van de riddergroep gebruikten dezelfde naam, nl. zonder «miles» ervoor. Het ambt van bevelhebber was niet met de familie «van Oostkerke» verbonden. Wel is Reinier, die de bekende opdracht van 1206 kreeg, waarschijnlijk de stamvader van de familie. Bij Willem (I) die de opdracht in 1218 kreeg, is dit tot de familie behoren heel sterk te betwijfelen, zelfs te ontkennen. In plaats daarvan denkt men dat hij kan geïdentificeerd worden met de «officialis castellani» van Brugge van 1211 en later, ook al draagt hij in die functie de naam «Oostburg»²⁷.

24 en 25. Zie bijlage 1.

26. Willem (II) ; Andreas iuv.

27. E. WARLOP, *Flemish nobility before 1300*, 1976, bd. I, p. 238.

Het is mogelijk dat Reinier van Oostkerke dezelfde functie : baljuw van het Brugs gebied en het seneschalk-(officialis)ambt, bekleed heeft. Zijn veelvuldig optreden in grafelijke oorkonden, telkens wanneer het zaken uit het Brugs gebied betreft, schijnt mij hier het bewijs van²⁸. De veelvuldige tussenkomst als getuige is alleen te vergelijken met het optreden van de eerste baljuws in de andere Vlaamse burggraafschappen. Jammer genoeg ontbreken verdere opdrachten die het misschien mogelijk hadden gemaakt om het probleem van het bevelhebberschap op te lossen en er een stamboom van op te stellen. Als Willem van Oostkerke, zoals ik denk, dezelfde persoon is als Willem van Oostburg en officialis van Brugge zouden wij met hem de seneschalk(dapifer) respectievelijk baljuw van het burggraafschap voor ons hebben. Zijn opvolger zou dan in 1220 (1221 ?) — vanaf dat jaar wordt Willem (I) niet meer vernoemd — Eustachius van Leerne geweest zijn²⁹. Hij heeft tot 1249 het ambt bekleed. Na zijn dood werd het ambt van baljuw van de stad Brugge en dat van het Brugse Vrije verenigd³⁰ en dus werd het ambt van seneschalk (dapifer) van het burggraafschap niet opnieuw bezet. Of de baljuw van 1240-1250, Walter Grote, dan als eerste de functies voor Stad en Vrije van Brugge moest waarnemen, kan niet beantwoord worden. In 1258 noemt hij zich «van Oostkerke» en zeer waarschijnlijk was hij met Willem (I) van Oostkerke verwant³¹. Op grond van gegevens van Galbert kan men alleen vermoeden dat de Oostkerkse ridders, net zoals de Aardenburgers van 1128³², in politiewerk werden ingeschakeld.

28. Zie W. PREVENIER, voetnoot 2(m) ; register bd. 3.

29. E. WARLOP, zie voetnoot 27, bd. 3, p. 929.

30. H. NOWE, *Les baillis comtaux de Flandre*, 1928, p. 61. De uitdrukking «vereniging van de beide baljuw-ambten» die W. BLOMMAERT (*Les Châtelains de Flandre*, 1915) vanaf 1240 laat beginnen en waarvan H. NOWE 1255 als einddatum plaatst, geeft niet helemaal de realiteit weer. Het gaat meer om de uitbreiding van gezagsgebied van de baljuw van Brugge op het gebied van het Vrije en om de overname van de bezigheden van de dapifer/seneschalk van het burggraafschap, die tot dan a.h.w. als baluw gewerkt had (E. de Leerne, † 1249).

31. Walter was een zoon van Hugo Grote, vrijschepen, die een broer van Willem Grote/magnus was. Deze is waarschijnlijk gelijk te stellen met Willem van Oostburg ; (zie het artikel «Willelmus magnus» in het *Nationaal Biografisch Woordenboek*).

32. Galbert, *Le meurtre de Charles le Bon* ; 1891 ; ed. H. Pirenne kap. 108.

Het bewijs wordt geleverd door berichten uit de 13e eeuw : in 1204 of 1206³³ en weer in 1218, worden de Oostkerkse ridders inderdaad tot dergelijke acties opgeroepen. De eerste keer richt Filips van Namen zich tot Reinier van Oostkerke en tot alle procuratoren en baljuws van Vlaanderen en Walcheren³⁴, de 2e maal richt gravin Johanna zich tot Willem van Oostkerke en tot de baljuw van Brugge — dat moet Andreas senior geweest zijn — en tot Willem van Staden³⁵. Verwonderlijk genoeg worden de oproepen niet tot de burggraaf van Brugge gericht. De landsheer moet dus de seneschalk rechtstreeks onder zijn bevel gesteld hebben en hij moet het bevelhebberschap over de Oostkerkse ridders aan zichzelf voorbehouden hebben.

Daar ging het om de bescherming van het klooster van Middelburg³⁶, hier ging het om maatregelen tegen weerspannige tiendbetalers uit Vlissegem³⁷. Middelburg betrof een scheepsaan gelegenheid. In tegenstelling tot de actie van Aardenburg in 1128 treedt de leider hier duidelijk naar voren. In beide gevallen wordt de bevelhebber van Oostkerke als eerste vermeld. Bij de 2e onderneming zijn, naast de ridders van Oostkerke ook de Aardenburgse ridders weer betrokken. Het is mogelijk dat Willem van Staden hun aanvoerder is. In ieder geval kan men aantonen dat hij in nadere relatie met Aardenburg stond. Voor zijn verdiensten kreeg hij in 1222 de tol van Aardenburg in leen³⁸. Jammer genoeg ontbreken aangaande dit bevelhebberschap bevestigende berichten.

Wel is het absoluut zeker, zoals uit het vernoemen van de bevelhebbers af te leiden is, dat de collegiale componenten binnen de riddergroep op de achtergrond getreden zijn ten voordele van presidiale elementen. Bij het overzicht van de personen, die «miles», «praeco» of «clericus» van Oostkerke genoemd worden,

33. PREVENIER, zie voetnoot 9.

35. Zie voetnoot 8.

36. Middelburg op Walcheren.

37. 12 km ten noordwesten van Brugge.

38. *La Flandre*, bd. 4, p. 84.

38a. E. WARLOP, zie voetnoot 2(s) p. 226.

tekent zich een ruime groep van functionarissen af, die, in zoverre ze milites zijn, enkel met de «milites ex Ostcercka» van 1128 kunnen vergeleken worden. Het lijkt geen twijfel dat wij hier met hun opvolgers te doen hebben, waarbij, naast diegenen die in krijgsverband aan Oostkerke verbonden zijn, nu duidelijk de groep verschijnt die administratief aan Oostkerke gebonden is : praecones en clerici. De scheiding van de functies is echter niet scherp. We vinden ook ridders met administratieve functies terug.

Het veelvuldig optreden van Oostkerkenaars als baljuws van Brugge, Gent en soms Veurne is opvallend. Als baljuw van Brugge vinden we Walter Grote van Oostkerke in 1249/50^{38a}, Andreas juvenis in 1233 en 1247³⁹, zijn vermoedelijke vader, die eveneens tot het Oostkerkse gebied kan behoord hebben, tussen 1215, eventueel 1218 en 1228⁴⁰. Andreas senior bekleedde die functie ook in Gent⁴¹, Willem (II), zoon van Reinier, was in 1240/41 baljuw van Veurne⁴². Nikolaas van Oostkerke, zoon van Willeman, was in 1271 baljuw van Aalst en in 1273 waarschijnlijk baljuw van Gent⁴³.

Het schijnt zeker te zijn dat andere baljuws van Brugge uit de 13e eeuw, ook wanneer ze zich niet uitdrukkelijk «van Oostkerke» noemen, Oostkerkse ridders waren. In ieder geval kijkt men ervan op dat de baljuw van Brugge, Filips van Poele, die hetzelfde wapen voerde als Walter Grote, een versterkte woning bezat in Oostkerke⁴⁴. Bezaten alle Oostkerkse ridders, respectievelijk alle Brugse baljuws zo'n versterkte woning in het Oostkerks gebied? Bij gebrek aan gegevens kan die vraag niet beantwoord worden. Toch geeft de vermelde bronmelding over Willem van Poele stof tot nadenken.

39. *o.c.*, p. 224-225.

40. *o.c.*, p. 222-223.

41. *o.c.*, p. 222.

42. Rijksarchief Brugge, Aanwinsten nr. 3468, f° 60, nr. 143.

43. Zie voetnoot 2(u) en Rijksarchief Gent, archief Sint-Baafs, V L III, nr. 74 (1273).

44. E. WARLOP, zie voetnoot 2(s) p. 222.

Daarenboven stellen we vast dat Oostkerkenaren meermaals een speciale opdracht van de graaf toevertrouwd krijgen. Walter Grote is medelid van een arbitragehof dat meningsverschillen tussen Brugge en Gent moet beslechten⁴⁵. Veel Oostkerkse ridders waren schepen van het Brugse Vrije, openbaar verkozen en erkend door de graaf als grondbezitter in de omgeving van Oostkerke. In tegenstelling tot 1128 bezitten de Oostkerkenaren nu blijkbaar aanzienlijke landeigendommen. We spraken reeds over Reiniers rijkdom. Willem (III), zoon van Johannes, schijnt in het bezit geweest te zijn van de toezichtsrechten over verscheidene waterlopen, waardoor hij met de abdij Ter Doest in ruzie geraakte. Hij trok daarbij aan het kortste eind. Hij had opmerkelijke aanhang⁴⁶. Walter Grote stond in 1229 borg in een ontvoeringszaak voor de som van 200 pond — een aanzienlijke som in die tijd⁴⁷. Zeker waren de inkomsten, die de ridders uit de bewaking van het handelsverkeer te water ten deel vielen de grote basis van die rijkdom. Ook de clerici en praecones die dienst deden op de domeinen die van Oostkerke afhingen, deden ervaring op die ook elders te gebruiken was. Wanneer we ze op andere plaatsen terugvinden, is het niet altijd duidelijk of het om milites of clerici/praecones gaat. Er moet zeker melding gemaakt worden van Rolin —1178— die duidelijk identiek is aan de Gentse notaris en baljuw van 1196-1201⁴⁸. Ook zijn collega Calderon schijnt afkomstig te zijn van Oostkerke⁴⁹. Het gebruik van Oostkerkenaars als baljuws aan de kust moet geen verwondering wekken.

45. 1262 : A. MIRAEUS, *Notitia Ecclesiae Belgicae*, 1630, p. 511.

46. Zie voetnoot 7.

47. VAN DE PUTTE, zie voetnoot 2(m) p. 539.

48. J. NOTERDAEME, *De graven van Vlaanderen en hun domeinen rond Brugge* in : *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis Gent*, bd. 8, 1954, p. 31.

49. Zie voetnoot 2(g) tot (l). PREVENIER, zie voetnoot 2(m) nr. 50, 51, 94, 118, 120, 130, 148, 181, 182.

50. 1247 : Willem van Oostkerke, ridder, geeft aan de schepenen en inwoners van Damme toestemming om een weg aan te leggen «nevens den dike up myn land, darewter dat die calderonighe weenden». A. WARNKOENIG, *Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte 1835*, Bd. 2, 2, oorkonde nr. 114, p. 12/13.

Vanaf het ogenblik dat een nederzetting zich tot bestuurscentrum van een domeinencomplex ontwikkeld heeft, gelegen aan een verbinding met de zee, met werk voor land- en zeepolitie, kon er, bij de vervulling van de daaruit voortspruitende opdrachten, een ruime ervaring opgedaan worden.

Die ervaring was van groot nut bij het uitoefenen van opdrachten met handels- en zeerechterlijk karakter. Opdrachten van die aard namen in de 11e eeuw in Vlaanderen in aantal toe.

De oude feodale organisatie met haar erfelijke ambtsdragers, de burggraaf e.a., kon dit niet meer aan. Het ontstaan van een nieuwe ontwikkelde ambtenarengeneratie was noodzakelijk. Van hen werd een zeer goede kennis van het zeerecht geëist, zoals het toen in de codex van Oleron, respectievelijk Damme werd vastgelegd⁵¹. Dit was een op maat gemaakte opdracht voor de Oostkerkenars die ook als partners van de Hanzekantoren ter plaatse moesten optreden. Die ambten, zoals zeepolitie, kunnen reeds lang voor de oprichting van het baljuwambt, aanvang 13e eeuw, door Oostkerkenars uitgeoefend zijn. Dat ook precies de Brugse baljuw, later dan alle anderen optreedt⁵³, moet samenhangen met de reeds bestaande Oostkerkse organisatie. Van daar uit werd Brugge aanvankelijk mee beschermd (verzorgd). Waarschijnlijk waren de justiciarii, die vóór de eigenlijke baljuws in Brugge vernoemd worden⁵⁴, de zaakwaarnemers en vertegenwoordigers van Oostkerke in Brugge, vooraleer, ook daar, een eigen baljuw benoemd werd. Bij de vermelding van de bijzondere opdrachten van Oostkerkenars moet weer gedacht worden aan de Deense housecarls van Knut de Grote, die dan ook in Enge-

51. Zie F. KIESSELBACH, *Der Ursprung der Rôles d'Oléron und des Seerechts van Damme* in: *Hansische Geschichtsblätter*, 1906; K.F. KRIEGER, *Die Rôles d'Oléron* in: *Quellen und Darstellungen zur hansischen Geschichte*, N.F. 15, 1968; *Cambridge Economic History*, Bd. III, p. 100 (De Roover).

52. F. KIESSELBACH, *Die Konzentration des hansischen Seeverkehrs auf Flandern* in: *Vierteljahrshfte für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte* (VJSWG), 8, 1910, p. 321. Het Hansakantoor werd in 1300 van Oostkerke naar Damme overgebracht.

53. H. NOWE, *Les baillis comtaux de Flandre*, 1928, p. 370.

54. E. WARLOP, zie voetnoot 2(s), p. 222.

land een thuis vonden⁵⁵. Aan hen werden liefst opdrachten met een grote verantwoordelijkheid opgedragen, die overleg en grote persoonlijke inzet eisten en nodig hadden. Tot deze opdrachten behoorden de bescherming van konvooien, moeilijke diplomatieke opdrachten, belastingsinning en dergelijke. Het feit dat Walter Grote nu eens ridder van Dudzele dan weer baljuw van Sijsele genoemd wordt⁵⁶, werpt een licht op het polyvalent functiegebruik van de Oostkerkenaars.

Bij het eerste geval is er vrijwel geen andere verklaring mogelijk dan dat het gaat om een Oostkerkse ridder die gedetacheerd is in een bijplaats van het domeinencomplex met politieopdrachten van elke mogelijke aard^{56a}. Wegens gebrek aan gegevens kan niet nagegaan worden of de elders vernoemde ridders van dezelfde plaats, Dudzele, ook Oostkerkse ridders waren⁵⁷.

Ook Hugo Donker van Bassevelde, die hetzelfde wapen voert als Walter Grote, kan tot het Oostkerks gebied behoord hebben⁵⁸. Het is enkel een vermoeden dat het baljuwschap van Sijsele, dat door Walter Grote in 1262 bekleed wordt⁵⁹, een soort ere-ambt was, dat passend scheen voor de bekwame, oudere ridders van Oostkerke. Hun opdrachten eisten dikwijls een belangrijke persoonlijke inzet, die bij het ouder worden niet meer kon opgebracht worden. Een zekere Balduin, alias miles van Dudzele, die volgens mij een Oostkerkse ridder was, en via oorkonden uit 1223 en 1230 kan gesitueerd worden⁶⁰, werd in 1260 als «quon-

55. Zie deel I van dit opstel en L. LARSON, *The king's household in England*, 1904 en *Idem Canut the Great*, 1912, p. 131 en 173 ; P. VINA-GRADOFF, *English society in the 11th century*, 1908, p. 19 ; C.W. HOLLISTER, *Anglo-Saxon military institutions*, 1962, p. 10.

56. Baljuw van Sijsele, 1261 (Groot Seminarie Brugge, Archief van de abdij van Wevelgem, Cart. flam. f° 46/47) ; miles de Dudzele, 1268 (*Inventaire des archives de la ville de Bruges, Introduction*, p. 198).

56a. Detacheringen, zoals ze gewoon waren bij de housecarls. (L. LARSON, *Canut de great*, p. 131 ; C. HOLLISTER, zie voetnoot 55).

57. Barsel, miles de Dudzele, vrijsschepen, 1231, en Balduin, miles de Dudzele (VAN DE PUTTE, zie voetnoot 2(m), p. 546 en 483).

58. Hugo Donker van Bassevelde, miles van Avelgem (CH. PIOT, *Cartulaire de l'abbaye de d'Eename*, 1881, 1239).

59. Zie voetnoot 56.

60. VAN DE PUTTE, zie voetnoot 2(m), p. 516 ; Algemeen Rijksarchief Brussel, «Trésor de Flandre», reeks I, nr. 1677.

dam miles» vernoemd⁶¹. Het doet denken aan de «milites emeriti» en aan de Romeinse «beneficiarii»⁶².

Samenvatting

Bij de poging om de groep mensen te achterhalen die, tussen 1127 en 1260, met Oostkerke verbonden was, tekenen zich, als men de groep en de gegevens die erop betrekking hebben van dichtbij bekijkt, de omtrekken af van een organisatie met politiekarakter, waarover de graaf kon beschikken. Die groep werd ingeschakeld bij het in stand houden van de vrede en de veiligheid in het land. Zoals we mogen aannemen, bestonden er oorspronkelijk nog zo'n garnizoenen die op burchten gelijkende versterkingen steunden. Ze worden, volgens mij, door Galbert vernoemd bij de samenkomst van 27 maart 1127 in Brugge. Alleen Aardenburg en Oostkerke treden echter handelend op en in 1200 overtreft de Oostkerkse groep die van Aardenburg ver in belangrijkheid. De Oostkerkse groep was gestationeerd in het middelpunt van het grote domeinencomplex ten noord-oosten van Brugge. Hij beschikte over politieposten in de omgeving. In 1127 was het reeds een aanzienlijk bestuurscentrum met militaire, administratieve, fiscale, rechterlijke en politie-opdrachten. In de volgende jaren ontwikkelde het zich tot een belangrijke kweekplaats voor de opleiding van geschoolde bestuurslui, te vergelijken met ambtenaren, die met bovengenoemde materies bezig waren. Oorspronkelijk van overal afkomstig en aanleunend bij de hospites, werden ze nadien overwegend uit de families uit het Oostkerkse gebied gerecruteerd.

De geschiedenis van deze instelling en haar mensen deint derhalve uit van een kapittel uit de politiegeshiedenis naar een onderdeel van de bestuursgeschiedenis van Vlaanderen in de 12e en 13e eeuw.

61. Paris, Bibl. nat. latin. nr. 17758, f° 204. De mogelijkheid dat het om een overledene gaat, kan zeker niet uitgesloten worden.

62. Zie deel I van dit opstel; R. EGGERT, *Aus dem Leben der donauländischen Wehrbauern* in: *Anzeiger der oesterreichischen Akademie der Wissenschaften*, phil.-hist. KL. 1949, p. 1 spreekt op deze plaats over de verzorging van de ouderen bij de limitanei.

BIJLAGE I

De bij name bekende, mannelijke naamdragers «Oostkerke» voor 1260

«de Oostkerke»	miles de Oostkerke (dictus miles de Oostkerke)	vermoedelijke miles de Oostkerke ¹	clerici, praecones de Oostkerke
Ascritus 1122	«illi ex Oostkerke» 1128	Littellmann Gondelin 1128	Dodinus (I) 1089 clericus
Reinier 1190-1202 (vrijschepen) (fam.?)	Willem (II) zoon van Reinier 1219-29	Nikolaas 1138 Ysaac 1169	Dodinus (II) 1133-54 clericus praeco
Willem (I) 1218/19	Willem (II)	Rolinus 1178(?) ² Bernardus 1178 Donatus 1178 Josephus 1178	Dodinus iuvenis 1166/74 clericus
Willem (II) 1229/47 baljuw van Veurne	Willem (II) 1219 Calderon (?) ³ 1247	Symon 1178	clericus

Andreas iuv. 1235-51
 baljuw van Brugge

Andreas iuv. — ?
 1224-29/35
 schoonzoon van Reinier
 zoon van Andreas sr.?

Andreas (I) 1215/29(?)²
 baljuw van Brugge
 baljuw van Gent

Balsel 1231(?)²
 vrijschepen
 miles de Dudzele

Balduinus 1223/30(?)²
 vrijschepen
 miles de Dudzele

Hugo Donker de
 Bassevelde 1239(?)²
 miles de Avelgem

Walter dictus Grote 1258

baljuw van Brugge
 baljuw van Sijsele

Nikolaas 1259/78
 baljuw van Aalst
 baljuw van Gent

Walter dictus Grote
 (vrijschepen)
 1260 miles de Dudzele
 Philippe van Poele²
 1243/71
 baljuw van Brugge

1. Dat deze zich ook «de Oostkerke» noemen, schrijf ik toe aan de onnauwkeurigheid van de schrijver van de oorkonden.
2. Hij noemt zich niet «de Oostkerke».
3. Een natuurlijk persoon wordt niet genoemd.

BIJLAGE 2

Vermoedelijke opeenvolging en bezetting van de hogere ambten in het Brugse, 1200-1250

dapifer/seneschalk	bevelhebber Oostkerke	baljuw van het Brugse Vrije en voorafgaande functies	baljuw van Brugge en voorafgaande functies	tijd
Reinier van Oostkerke(?)	Reinier van Oostkerke ¹	Reinier van Oostkerke(?)	Renier van Oostkerke(?)	-1209
Willem van Oostburg ⁵	Willem van Oostburg ⁵ = Willem van Oostkerke	Willem van Oostburg(?)	Willem Ward ² (justiciarius)	1211
"	"	"	Andreas sr. ² (justiciarius)	1215
"	"	"	Walter van Zomergem ² (baljuw)	1217
"	"	"	Andreas sr. ² baljuw	1218
Eustaas van Leerne ⁴	Eustaas van Leerne(?)	Eustaas van Leerne(?)	"	1220
"	"	"	Andreas iuvenis ²	1248

-----6
 Walter dictus
 Grote
 Walter Grote
 Walter
 Grote²
 1249

1. W. PREVENIER, *Oorkonden*, zie voetnoot 2(m).
2. E. WARLOP, *Baljuws*, zie voetnoot 2(s).
3. CH. DUVIVIER, *La dime*, zie voetnoot 2(r).
4. E. WARLOP, *Nobility*, zie voetnoot 29.
5. *O.c.*, Bd. II, p. 96.
6. H. NOWE, *Les baillis*, zie voetnoot 30 ; W. BLOMMAERT, *Les châtelains*, zie voetnoot 30.

